

Sygn. akt I ACa 969/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 stycznia 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Magdalena Pankowiec
Sędziowie	:	SA Małgorzata Dołęgowska SO del. Grażyna Wołosowicz (spr.)
Protokolant	:	Elżbieta Niewińska

po rozpoznaniu w dniu 13 stycznia 2016 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **K. M. i P. S.**

przeciwko **(...) Spółce z o.o. w R.**

o zapłatę

w rozpoznaniu wniosku o zobowiązanie powodów do zapłaty na rzecz strony pozwanej zwrotu wyegzekwowanego świadczenia

zasądza solidarnie od powodów K. M. i P. S. na rzecz pozwanego (...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w R. kwotę 254.039,69 (dwieście pięćdziesiąt cztery tysiące trzydzieści dziewięć złotych 69/100) zł [175.680 zł należności głównej i 78.359,69 zł odsetek] tytułem zwrotu spełnionego przez pozwaną świadczenia na podstawie wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 18 listopada 2013 r., sygn. akt VII GC 34/13 zmienionego wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 25 kwietnia 2014 r., sygn. akt I ACa 29/14.

(...)

UZASADNIENIE

(...) Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w R. wnosila o zobowiązanie powodów K. M. i P. S. do zapłaty solidarnie na rzecz pozwanego kwoty 254 039,69 złotych (175 680 zł należności głównej i 78 359,69 zł odsetek) tytułem zwrotu wyegzekwowanego świadczenia.

Powodowie K. M. i P. S. wnosili o oddalenie wniosku.

SĄD APELACYJNY, USTALIŁ CO NASTĘPUJE:

Powodowie K. M. i P. S. domagali się w sprawie VII GC 34/13 Sądu Okręgowego Wydziału Gospodarczego w B. zasądzenia od pozwanego (...) Spółki z o.o. w R. kwoty 175.680 zł wraz z ustawowymi odsetkami od wyszczególnionych kwot i dat zapłaty oraz zasądzenia kosztów procesu. Uzasadniając swoje żądanie, podnosili, że dochodzona kwota stanowi odszkodowanie, wynikające z klauzuli o zakazie konkurencji i lojalności, zgodnie z którą powodowie zostali zobowiązani do tego, aby po ustaniu współpracy z pozwanym nie prowadzić z jakichkolwiek przyczyn działalności konkurencyjnej w stosunku do wykonywanej w praktyce statutowej działalności pozwanej spółki.

Pozwany (...) Spółki z o.o. w R. nie uznał powództwa i wniósł o jego oddalenie oraz zasądzenie od powodów kosztów procesu. Podnosił, że aneks nr (...) do umowy zlecenia wiążącej strony, którym wprowadzono do umowy klauzulę o zakazie konkurencji, był czynnością prawną nieważną. Sankcja nieważności wynikała ze sprzeczności tej czynności prawnej z zasadami współzycia społecznego, a w szczególności z zasadą ekwiwalentności świadczeń.

Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z dnia 18 listopada 2013 r. zasądził od pozwanego na rzecz powodów solidarnie kwotę 175.680 zł wraz z ustawowymi odsetkami w stosunku rocznym od kwot: od 14.640 zł od dnia 15 stycznia 2009 r. do dnia zapłaty, od 161.040 zł od dnia 5 lutego 2013 r. do dnia zapłaty (punkt I.); oddalił powództwo w zakresie pozostałych odsetek (punkt II.); zasądził od pozwanego na rzecz powodów solidarnie kwotę 12.401 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 3.617 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego (punkt III.) oraz nakazał ściągnąć od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa kwotę 439,62 zł tytułem nieuiszczonych wydatków (punkt IV) [k.245 akt].

Na skutek apelacji powoda K. M. i pozwanego od ww. wyroku – Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 25 kwietnia 2014 roku w sprawie I A Ca 29/14: zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I o tyle, że ustawowe odsetki od kwoty 161.040 zł zasądził od dnia 21 stycznia 2011 r. (punkt I.); oddalił apelację pozwanego (punkt II.) oraz zasądził od pozwanego na rzecz powoda K. M. kwotę 4.837 zł tytułem zwrotu kosztów procesu za instancję odwoławczą (punkt III.) [k. 342 akt].

Od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku pozwany (...) Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w R. w dniu 21 lipca 2014 r. wniósł skargę kasacyjną, w której zaskarżając ww. wyrok w całości i zarzucając na podstawie art. 398 (4) § 1 pkt. 2 w zw. z art. 398 (3) §1 pkt. 1 k.p.c. naruszenie prawa materialnego tj. art. 58 § 2 k.c. poprzez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu ważności umowy zlecenia (na obsługę prawną) zawartą z radcą prawnym pomimo, iż umowa zlecenia w tym zakresie była nieważna ze względu na sprzeczność z ustawą o radcach prawnych oraz zasadami współzycia społecznego, w tym zasadą ekwiwalentności świadczeń – wniósł o:

1. uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz jego zmianę poprzez oddalenie powództwa w całości;
2. zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego kosztów postępowania za wszystkie instancje, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych;
3. zobowiązanie powodów do zapłaty na rzecz pozwanego kwoty 254 039,69 złotych (175 680 złotych należności głównej i 78 359,69 złotych odsetek) tytułem zwrotu wyegzekwowanego świadczenia;

ewentualnie

4. uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy w całości Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego i orzeczenia o zwrocie wyegzekwowanego świadczenia, tj. kwoty 254 039 złotych (175 680 złotych należności głównej i 78 359,69 złotych odsetek) [k. 367-377 akt]. Odpis skargi kasacyjnej, zawierającej wniosek restytucyjny został doręczony powodowi K. M. w dniu 28 lipca 2014 r. (potwierdzenie odbioru – k. 390 akt), natomiast P. S. w dniu 11 sierpnia 2014 roku (potwierdzenie odbioru – 394 akt).

Wyrokiem z dnia 19 czerwca 2015 roku Sąd Najwyższy po rozpoznaniu skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 25 kwietnia 2014 roku, sygn. akt IA Ca 29/14: uchylił zaskarżony wyrok (punkt 1)), zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 18 listopada 2013 r., sygn. akt VII GC 34/13, w punktach I, III i IV w ten sposób, że oddalił powództwo (punkt 2)), oddalił apelację powoda K. M. (punkt 3)) oraz obciążył powodów kosztami postępowania w sprawie i powierzył ich obliczenie referendarzowi sądowemu (punkt 4).

Następnie na skutek wniosku pozwanego (...) Spółki z o.o. w R. z dnia 2 lipca 2015 roku o uzupełnienie ww. wyroku o zobowiązanie solidarne powodów K. M. i P. S. do zapłaty na rzecz pozwanego (...) Spółki z o.o. w R. kwoty 254 039,69 złotych (175 680 złotych należności głównej i 78 359,69 złotych odsetek) tytułem zwrotu wyegzekwowanego roszczenia (wniosek – k. 405-406 akt) – ***Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 6 października 2015 r. uzupełnił sentencję wyroku z dnia 19 czerwca 2015 roku, IV CSK 590/14, przez dodanie do obecnego brzmienia punktu 2 następujących słów:***

„a wniosek o zobowiązanie powodów do zapłaty na rzecz strony pozwanej kwoty 254 039,69 zł (175 680 zł należności głównej i 78 359,69 zł odsetek) tytułem zwrotu wyegzekwowanego roszczenia przekazuje do rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu z B.”.

Do wniosku o uzupełnienie wyroku Sądu Najwyższego, pozwany podnosząc ponownie, że zapłacił powodom zasądzoną wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 18 kwietnia 2013 r. (sygn. akt VII GC 34/13) kwotę 175 680 złotych wraz z ustawowymi odsetkami w dniu 28 kwietnia 2015 r. dołączył potwierdzenie przelewu ww. kwoty na rzecz powoda K. M. (potwierdzenie przelewu k.407 akt).

Powodowie w odpowiedzi na ten wniosek wnieśli o oddalenie wniosku pozwanej o uzupełnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 29.06.2015 r. w całości (ponosząc, że powodowie wraz ze skargą kasacyjną nie złożyli do akt dowodu na poparcie swojego wniosku w postaci potwierdzenia dokonania przelewu), a w przypadku uwzględnienia przez Sąd ww. wniosku pozwanej spółki o nakazanie powodom zwrotu kwoty zapłaconej przez pozwaną na ich rzecz w realizacji zaskarżonego wyroku na raty, wg. następującego harmonogramu:

1. pierwsza rata w kwocie 54 039,69 złotych – płatna w ciągu 7 dni od dnia uzupełnienia przez Sąd Najwyższy wyroku z dnia 19.06.2015 r.,
2. pozostała kwota w 20-tu równych ratach po 1 000 złotych każda płatna do 10 każdego miesiąca, przy czym pierwsza rata płatna do 10 listopada 2015 r.

Podnosili, że powodowie, w obecnej chwili nie są w stanie zapłacić jednorazowo kwoty 254 039,69 złotych. Powód P. S. wychowuje bowiem dwoje dzieci, tj. 2,5 letnią M. S. i 3 miesięcznego T. S. w związku z czym nie jest w stanie zapłacić ww. kwoty jednorazowo, nie posiada również takich środków finansowych. Natomiast powód K. M. w dniu 1 września 2015 r. przeszedł operację stawu biodrowego i przez następne 9 miesięcy podlegał intensywnej rehabilitacji w związku z czym jego możliwości zarobkowania w roku ubiegłym i początkach obecnego były mocno ograniczone, tym bardziej, że jest ojcem dwóch studiujących córek. Na potwierdzenie aktualnej sytuacji powodów przedłożyli odpisy skrócone aktów urodzenia dzieci powoda P. S. oraz karty informacyjne dotyczące leczenia powoda K. M. (k.410-436 akt).

Pozwany (...) Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w R. wniosła pozew do Sądu Okręgowego w Warszawie o zapłatę z tytułu nienależnego świadczenia. Nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym Sąd Okręgowy w Warszawie XXVI Wydział Gospodarczy nakazał K. M. i P. S., aby zapłacili (...) Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w R. kwotę 254 164,84 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 7 lipca 2015 r. do dnia zapłaty. Odpisy ww. nakazu wraz z odpisami pozwu zostały doręczone K. M. w dniu 31 sierpnia 2015 roku i P. S. w dniu 14 września 2015 roku, zaś w dniu 30 września 2015 roku wpłynął sprzeciw od tegoż nakazu, na skutek czego nakaz utracił moc (nakaz zapłaty k. 431, notatka urzędowa, k. 487, pozew k. 500-505 akt) Postępowanie w sprawie nadal jest w toku.

SĄD APELACYJNY ZWAŻYŁ, CO NASTĘPUJE:

Wniosek powodów zasługiwał na uwzględnienie.

W myśl art. 415 k.p.c. uchylając lub zmieniając wyrok, sąd na wniosek skarżącego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie orzeka o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia. Powodowie nie kwestionowali, iż otrzymali od pozwanego zasądzoną kwotę wyrokiem Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 18 listopada 2013 r. w sprawie VII GC 34/13, dochodzoną roszczeniem restytucyjnym.

Orzeczenie restytucyjne w istocie jest orzeczeniem zasądzającym świadczenie (zapłatę określonej kwoty pieniężnej). Dlatego wniosek restytucyjny powinien być sprecyzowany w sposób umożliwiający jego rozstrzygnięcie (vide: wyroki Sądu Najwyższego: z 12 kwietnia 2007 r., III CSK 412/2006, LexisNexis nr (...), oraz z 25 lutego 2008 r., I PK 205/2007, OSNP 2009, nr 11-12, poz. 137, LexisNexis nr (...)). Z treści art. 415 k.p.c. jednoznacznie wynika, że warunkiem skorzystania z dyspozycji ww. przepisu przez osobę, która w wyniku wykonania wyroku poniosła szkodę jest uchylenie lub zmiana zaskarżonego wyroku oraz złożenie stosownego wniosku. Wymogi te w niniejszej sprawie zostały spełnione.

Ze złożonego do akt potwierdzenie przelewu jednoznacznie wynika, że pozwana wpłaciła powodowi M. kwotę 271 402,84 złotych w związku z wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 25 kwietnia 2014 roku, a zatem dochodzona w drodze restytucji kwota 254 039,69 złotych tj. zasądzona kwota należności wraz z odsetkami mieści się w ww. kwocie (dowód – potwierdzenie przelewu k. 407 akt). Okoliczność, iż dopiero przy wniosku o uzupełnienie wyroku Sądu Najwyższego pozwana złożyła dowód spełnienia świadczenia w postaci potwierdzenia dokonania przelewu, nie ma wbrew twierdzeniom powodów w sprawie istotnego i nie wpłynęło na przedłużenie postępowania w sprawie - zważywszy, iż fakt jego spełnienia przez pozwaną nie był przez powodów podważany, a Sąd Apelacyjny bierze pod uwagę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.).

Podstawę materialnoprawną tak wywiedzonego roszczenia o zwrot spełnionego świadczenia stanowi art. 410 w zw. z art. 405 k.c. dotyczące bezpodstawnego wzbogacenia (nienależnego świadczenia). Problem ten rozstrzygnął między innymi Sąd Najwyższy w uchwale podjętej w składzie 7 sędziów z 11 lipca 2012 r., II PZP 1/2012 (OSNC 2013, nr 4, poz. 43, LexisNexis nr (...)), wskazując, że przepis art. 415 zd. 1 w zw. z art. 398¹⁵ § 1 nie stanowi materialnoprawnej podstawy roszczenia o zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia (vide: orzecznictwo powołane w uzasadnieniu cytowanej uchwały, Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz po. red. M. Manowskiej, Wydanie 2. LexisNexis, Warszawa 2013, str.735-736).

Zgłoszenie wniosku restytucyjnego ma charakter fakultatywny, gdyż pozwanemu przysługiwało prawo wyboru między zgłoszeniem tego wniosku, który jest przywilejem strony oraz wynikiem jego wyboru uproszczonej formy zwrotu spełnionego świadczenia (vide; uchwała 7 sędziów Sądu najwyższego z 11 lipca 2012 r., II PZP 1/12, OSNCP 2013/4/43, wyrok Sądu Najwyższego z 27 maja 2014 r., II PK 242/13, LEX nr 1488901), a dochodzeniem żądania zwrotu świadczenia w odrębnym procesie.

W niniejszej sprawie pozwana skorzystała z obu ww. możliwości. Zważywszy jednak, że odpisy skargi kasacyjnej wraz z wnioskami restytucyjnymi zostały doręczone powodom przed doręczeniem odpisów pozwu w sprawie zawisłej przed Sądem Okręgowym w Warszawie (sygn. akt XXVI GNc 514/15) – brak było podstaw do zawieszenia postępowania w niniejszej sprawie do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia ww. sprawy toczącej się przed Sądem Okręgowym w Warszawie. Chociaż bowiem w judykaturze zwraca się uwagę na to, że regulacja Kodeksu Postępowania Cywilnego dotycząca sposobu orzekania o zwrocie spełnionego świadczenia (art. 398 (15) § 1 w zw. z art. 415 k.p.c.) jest niepełna i może nasuwać trudności interpretacyjne przy jej stosowaniu – zaznacza się, że zgłoszenie wniosku restytucyjnego w skardze kasacyjnej nie powoduje wszczęcia nowego procesu, lecz oznacza „przeistoczenie” dotychczasowego procesu. „W ten sposób dochodzi do zmiany przedmiotu ochrony sądowej. Staje się nim także roszczenie o zwrot spełnionego świadczenia (wyegzekwowanego) świadczenia lub o przywrócenie poprzedniego stanu, przy częściowym odwróceniu ról procesowych. Pozwany w zakresie rozpoznawanego wniosku staje się stroną czynną a powód zajmuje pozycję obronną. Wniosek taki nie jest sposobem wytoczenia nowego procesu i w rezultacie nie mają do niego zastosowania przepisy o pozwie. Niemniej w zakresie żądania objętego wnioskiem powstaje stan sprawy w toku (vide:

postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2012 r., II PK 180/11, LEX nr 1165813 i powołane tam orzecznictwo oraz poglądy doktryny).

Z uwagi na charakter instytucji w zakresie podstaw i zasad zwrotu oraz jego zakresu zastosowanie będą miały natomiast jak wskazano wyżej przepisy prawa materialnego (o bezpodstawnym wzbogaceniu). W tym kontekście należało stwierdzić, że powodowie nie wykazali, aby wyzbyli się korzyści uzyskanej wskutek spełnienia przez pozwaną świadczenia wynikającego z wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 18 listopada 2013 roku w sprawie VII GC 34/13 . Niewątpliwie w ocenie Sądu Apelacyjnego winni oni byli także wobec konsekwentnego, poczynając od złożenia odpowiedzi na pozew kwestionowania przez pozwaną ich roszczeń, w tym wdrożenie procedury skargi kasacyjnej, będąc przy tym praktykującymi radcami prawnymi, a zatem profesjonalistami - mieć świadomość i liczyć się z obowiązkiem zwrotu świadczenia zasądzonego wyrokiem Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 18 listopada 2013 r. w sprawie VII GC 34/13 w przypadku uwzględnienia skargi kasacyjnej.

Odnosząc się do wniosku powodów o rozłożenie na raty zasądzonego od nich świadczenia na mocy art. 320 k.p.c.- należało stwierdzić, że w niniejszej sprawie powodowie nie wykazali, aby w sprawie zachodził szczególnie uzasadniony wypadek uzasadniający zastosowanie ww. artykułu z uwagi na osobistą i majątkową sytuację dłużników. Powodowie nie wskazali bowiem nawet jaki aktualnie posiadają majątek, czy wyzbyli się spełnionego przez pozwaną na ich rzecz świadczenia oraz ewentualnie na jaki cel przeznaczyli uzyskane w ten sposób środki. Brak było zatem, aby stwierdzić, że obecnie nie są już wzbogaceni. Okoliczność, że powodowie mają dzieci, sama w sobie nie jest niczym nadzwyczajnym i nie może przez to usprawiedliwiać przerzucenia na wierzyciela negatywnych konsekwencji w postaci odroczenia bądź rozciągnięcia w czasie wykonania wyroku i przez to pozbawienia go określonych korzyści, chociażby w postaci odsetek. Również okoliczność, iż powód K. M. w przeszłości chorował jako stan przejściowy i w istocie przemijający, wobec braku danych dotyczących jego rzeczywistej aktualnej sytuacji osobistej i majątkowej nie jest wystarczającym uzasadnieniem dla uprzywilejowywania go kosztem wierzyciela. Instytucja rozłożenia na raty należnego wierzycielowi świadczenia, prowadzi bowiem w istocie do modyfikacji dotychczasowego stosunku cywilnoprawnego łączącego strony i nie może być interpretowana rozszerzająco, a zatem ma służyć ochronie dłużnika jedynie w rzeczywiste uzasadnionych wypadkach.

Z uwagi na powyższe na zasadzie art. art. 410 w zw. z art. 405 k.c. i w zw. z art. 415 k.p.c. i 320 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

(...)